

a héj, amit
elénk
vetett,
végül
magába
visszavett.

A holddal
változó
elem,
a holddal
változó,
a nem,

bójákon
túl a
vad hajó,
a lángoló
vitorla
fenn.

Polcz Alaine

HALÁL ÉS CSEREPEK (II)

A temetés

Lassan készülődünk a temetésre. Böskén gyönyörű, barna bunda, ugyanolyan kucma, Katin csinos fekete műbunda, lábán magas szárú, magas sarkú fűzős cipő, amit hoztam. Mi sokkal kopottabbak vagyunk, mint ők. Fölvarrjuk gyorsan a gyászszalagokat, Böske öreg édesanyja készségesen segít. Kopott kötött fekete sapka van a fejemen, adnak hozzá még egy fekete nejlonkendőt, azt is rákötöm, így melegebb. A csizmámba teszünk egy réteg filcet, de ezzel szorosabb lesz, hamarosan érzem is, hogy lelassítja a vérkeringést, zsibbad a lábam.

Szedelőzködünk, indulunk.

Böske fél, hogy ki fogják dobni.

– Ha velem jössz – mondom –, akkor ne aggódj.

Indulunk, elől anyám Egonnal, aztán Böske és én, mögöttünk jön Sanyi, Bubuka, hozzák a koszorúkat, és Kati a kis műanyag koszorújával.

Aztán anyám lelassít, és én hamarabb érek oda Böskével. Odaérünk a kiskapuhoz, mellette áll a pap. Egy szál deszka a földbe vert két gömbölyű cölöpön. A két kicsi ablakon a zsaluk lehúzva, behajtva. Lenyomom a régi parasztkilincset, és ott állunk az udvaron.

De mielőtt körülnéznék, szembepattan egy őszülő hajú férfi. Nem ismerem meg: a sógorom, Anti, Ági férje. Furcsán, félelmesen villan a szeme. Mivel megszoktam, hogy a belépőnek kell köszönni, tisztességgel köszönök: – Jó napot kívánok.

Csak bólint, összeszűkül a szeme, aztán indulattal megfordul, berohan a hátsó szobába, illetve a konyhába, ahol Róza néni és Miklós bácsi élt, ahol Róza néni meghalt, és ahol Miklós bácsi meghalt. Bevágja maga után az ajtót, úgy, hogy a ház megrendül.

– Ez nekem szólt – sítja Böske összeszorított szájával.

Belépünk a halottas szobába. Az ajtó tárva-nyitva. Jéghideg, lecsupasztított falak, behúzott zsaluk. Se függöny, se képek, semmi a világon, csak az omladozó, kopott falak. A két ablak között, félig a szoba közepén, de az ablakokhoz közelebb, a nyitott koporsó, két hokedlin áll. Ezt már tudom, így szokás, így illik, a lesötétítést is tudom.

Odalépnék Miklós bácsihoz, de hirtelen berohan Éva, és elkezd kiabálni:

– Ki innét! Kifelé innét! Utolsó, gazember, mindenét elszedted! Mocskos gyilkos! Büdös kurva!

Böske egyetlenegy szót sem szól.

Ági is sikítani kezd, Antival egymás szavába vágnak: – Hova lettek a párnák?

Majd odajön Ági elém, és kiabálja: – És a dunyhahuzatnak a végit, a csíkot levágta, és nem varrta vissza a csíkot! A csíkot nem varrta vissza a dunyhahuzatra, hát ehhez mit szólsz?

Egon belép anyámmal, és azt mondja: – Csönd legyen, ne kiabáljatok! – A szava alig hallatszík, pedig felemeli, ő is kiabál. Egyszerre mind kiabálnak, egymás szavába vágva: – Hova lett a cukor? És ki volt itt nyolc és kilenc között? – kiáltja Éva.

– Ki volt itt? És a fát, amit én vettem...

Böske hallgat. A többiek egymás szavába vágva ordítanak úgy, hogy már alig lehet érteni. Teljes a felfordulás.

Megfogják a koszorút, amit Sanyi hozott, és kidobják az udvarra. A mi koszorúkat is.

Egon még egyszer megpróbál rendet csinálni.

Aztán kimennek az udvarra anyámmal. Abban a pillanatban utánuk tódulnak, így egypár percig egyedül maradok.

Allítólag anyámnak hoztak egy széket, és leültették, körbevették, de ott is kiabáltak.

Egon nem tudott csendet teremteni. Sanyiék kimentek az utcára, azt hiszem, Böskevel együtt, ott várták meg a papot. A papnak Egon szólt: lehetetlen, hogy mi van bent, csináljon valamit. Mindezt nem tudom, mert benn vagyok a halottas szobában.

Miklós bácsihoz lépek jobb oldalra, nem tudom, miért, ösztönösen. Arca szép, tiszta, nyugodt. Imádkozni szeretnék, de abban a pillanatban berobban siktva Éva:

– Ezt hallgasd meg!

Valaki visszahozta a koszorút, ki akarja dobni:

– A virágja se legyen itt! A leheletével befertőzi a házat! Mocsok, utolsó mocsok, pusztuljon! Ki innét, kurva!

– Éva – mondom –, hagyj egy pillanatra magamra. Halott van. Itt most nincs helye semmi gyűlöletnek, majd azután beszélünk.

– De nem! – kiált fel Éva. Valahogy kirántódik a külső kiabálásba.

Imádkozni próbálok, átmegek a koporsó túlsó oldalára, nem tudom, miért. Ott látom, hogy Miklós bácsi arca kék, fülén, orrán, szája szélén alvadt vércsomók vannak. Egy pillanat alatt világosan fölmérem, hiszen sok halottat láttam már: Miklós bácsi még élve sérült. Ez lehetett a halál kiváltó oka. A hullavérzés nem ilyen. De a hullá-

vérzés is csak akkor lép föl, féloldalasan, ha előzőleg megütötte magát. Egy pillanatra eszembe jut...

De már beront Éva és Ági egyszerre, kiabálva. Megint a koszorúk, a virágok.

Eszembe jut, hol a kicsi szalmavirág koszorú, amit be akartam tenni Miklós bácsi koporsójába, otthon felejtettem. Kedves lett volna... Nem tudom, hogy református vagy katolikus módra imádkoztam-e. Talán megzavart, hogy Miklós bácsi görögkeleti, görög katolikus és református volt. De az imának ehhez nincs köze. Pusztán megzavarodtam ebben a rumliban.

Az az egyetlen pillanat volt, amit a jobb oldalán töltöttem, mikor meg tudtam volna közelíteni őt és magamat. Bal oldalról már döbbenettel néztem. Ez már lekötött mint látvány.

Mind betódulnak utánam, és megint kiabálni kezdenek, kimegyek az udvarra, és mondom:

– Legalább ne ott benn, a halottnál!

Éva megfog, a két könyökömet szorítja, és kényszerít, hogy végighallgassam. Valami furcsa fény villan a szemében, és az arca mintha őszinte volna: – Alikám, te elmész, nem fogod soha megtudni, most kell hallanod!

Abban a pillanatban odajön Ági, és üvöltetni kezd:

– Veszek egy darab fát, és úgy vágom a fejibe, hogy itt loccsan szét!

Böske, azt hiszem, már kívül van a kapun. Éva elenged.

Mondom: – Éva, hát miért teszitek ezt? Miért van ez a verekedés?

– Ti elmentek – mondja újból kétségbeesetten.

Odajön Aranka, most érkezett Szebenből, megölelem, megcsókolom. Sírni kezd majd a koporsó mellett: – Jaj, keresztapám!

Bemegyek a szobába, jönnek utánam. Megint a hajcihő, hogy kidobni vagy nem kidobni a koszorúkat. Végül is valahogy visszatesszük valamennyit.

Aranka sír a koporsó szélén, ráborulva Miklós bácsira. Félig románul, félig magyarul imádkozik. Átölelem, megcsókolom. Reszket egész testében.

– Rettenetes az egész – fogja a fejét.

Állítólag anyámhoz odament, kezet csókolat és bocsánatot kért. Vajon miért?

Sok mindenre számítottam, de erre nem.

– És a sírt hol ásták meg? Fölmenni csúszós az út.

Odalép Ági: – Mit gondolsz, azt mondta, ha a kukorica az övé, akkor ő rendezi a temetést. A temetést mi rendeztük, mi költöttünk, a mi pénzünkbe került, a mi rokonunk, minden a miénk!

– De hiszen benne volt a temetkezési szövetségben, az fizeti a koporsót, a papot!

Mire Ági dühödten, nem üvöltve, de ordítva mondja, és rángatja a szemfedeleket:

– Mit gondolsz, ez mennyibe került? És a dalárda!

Akarom mondani, hogy a dalárdát... Abban a pillanatban belép a pap.

Ági üvöltve fordul feléje: – Azt mondja, hogy az egyház fizette a temetést! És mi vetjük!

A pap szemében úgy tűnik, hogy én veszekszem Ágival. Rám néz, fölemeli a hangját:

– Itt most nincs helye a veszekedésnek. Mindegy, hogy ki mit fizetett. Ha abba nem hagyják azonnal, nem lesz temetés, én megyek. Csináljanak, amit akarnak!

Elcsendesednek. A pap imát mormol. Aztán nem tudom, mi történik, megint kavargás, mormogás, zúgolódás.

A pap hangja újból felcsattan – a dalárda énekelni kezd.

Majd elhelyezkednek az udvaron. Kitérítik a kaput. Most látom először kitérítve a

szárnas nagy kaput. Az utcára látni. A járdán túl, az úttesten túl a patak mély medre, azon túl a házak háta, a túlsó utca – mínusz tizenhat fok hideg.

A pap késett valamennyit, azért is volt idő veszekedésre. Háromnegyed három van, Magyarországon háromnegyed kettő. December, karácsony szombatja, délután.

Közeledik a szenteste.

Az udvar mezteleenné válik, ahogy kitárul. Kiteszik a két zöld széket, amin annyit ülünk, annyit ebédeltünk, vacsoráztunk, beszélgettünk, kártyáztunk, vitatkoztunk. Ezeket vittük ki a kertbe, a kisudvarra, a birsalmafa alá. Most kiteszik egymással szemben, az udvar közepére, rá a koporsót. Hátrálnom kell, mert éppen útjában állok a koporsónak, így egy kicsit bekerülök a veranda alá. Nem baj, legalább véd a szélfogó, máris átfagytam. Anyám Egonnal ott áll a pap bal oldalán, szorosan a koporsó fejénél. A pap mögött a dalárda. Hogy énekelnek ezek a hidegben? Jó, hogy már elkezdték a zoltárt, mert az mindenkire csöndesítőn hat, aztán következik az ima.

Miklós bácsi koporsója ott van a két zöld széken, a kicsi udvaron, ahol szikrázik a pala, hátul a disznóól nem látszik, a budi is egy kicsit hátrébb esik. A koporsót csak a pala veszi körül és a kopott ház, nyitott ajtó, benn a szoba, ahol nincs semmi. Ilyen végleges és tisztán lecsupaszított *kilépést* a házból még nem éltem át. Ennek más a rítusa. Vajon mit csináltam gyermekkoromban a falusi temetéseknél? Hol voltam, amikor kitették az udvarra a koporsót? Talán nagyobb volt az udvar, és nem tárták ki a kaput? Talán ez a kitárt kapu teszi oly különösen élessé?

Ha be volna csukva, mégis inkább otthon lennénk, de nyitva az út kifelé is, és ott áll a koporsó. Egy-két ember megy el az utcán, megállnak, leveszik a kucsmájukat, kalapjukat, és állnak kívül a kapu mellett. Aztán az egyik megmozdul, továbbmegy.

A pap beszédében elmondja, hogy Zsuzsika, gyermekei, magyarországi rokonok – Egon és az én nevemet említi –, aztán mondja Évát, Ágit, Arankát. A gondozóiról beszél. Kértük a paptól, hogy Böske nevét ne mondja, mert akkor kitörne a háború, ezért megkerüli Böske nevét: – És áldjuk a kezeket is, akik szeretettel gondozták... – Évák fölmordulnak. Amikor Ágiék nevét mondja, máshonnan hallatszik mordulás. Az biztos, hogy nem Böske morog. Tulajdonképpen nem tudom, hogy ki kire haragszik, és ki kivel tart össze.

Megáll egy szekér a ház előtt, talán valamelyik unokatestvérem hajtja. Parasztszekér, de furcsa módon átalakítva halottaskocsivá. Két-két faragott rúd áll ki az elején és a végén.

A szentbeszéd egyszerű és szép. Utána megint zoltárok következnek. Elmondjuk a Miatyánkot. Végre csönd van és nyugalom. Kezdik fölteni a koporsót. Akkor odalép Aranka, és mutatja Valit, akit közben felnevelt. Vali megölel, megcsókol, és bemutat egy magas fiatalembert. Farmernadrágban van, vékony kabátkában, hajadonfőtt, kesztyű nélkül. Ez meg fog fagyni – gondolom.

A pap áldásra emeli két karját, piros gumival van odaszorítva a palást a csuklójához, alatta kopott sűrű kabát, vastag talpú bakancs. Fején a kis református sapka. Kezén semmi. Ez is meg fog fagyni egy-két óra alatt, míg kiérünk a temetőbe, és a szertartásnak vége.

Megkondulnak a harangok. Harangoznak, fönn, a régi toronyban, a harangozó keze is ráfagy a kötélre – gondolom. Addig kell harangozni, míg kiérnek a temetőbe, és a pap elkezd a beszédet. Az is jó egy óra.

Aranka bemutatja Ferit. Helmezy Feri, Ferinek, unokatestvéremnek, aki meghalt, a fia. Nálam jó két fejjel magasabb. Udvariasan kezét csókol. Egyetlen szót sem tud

magyarul. Anyámhoz is odamegy, kezét csókol, bemutatkozik. Feri felesége sem tud magyarul.

A szertartás végén a pap rövid román imát mond. A kiejtése elég gyenge, magyaros. Bizonyára van egy-két szövege, amit betanult.

Ráteszik a koporsóra a fedelét, leszögezik.

Kialakul a gyászmenet. Nem emlékszem már, Böske hol állt. Zúgolódás, morgolódás támad. Szerencsére a dalárda énekel, és szól a harang, ez mindent elnyom. Ráteszik a parasztszekérre Miklós bácsi koporsóját.

Mögöttünk tárva marad a kapu, nyitva a házajtó is. Nincs sehol semmi, senki. A konyhára biztos rázárták a kulcsot. És ha nem zárták rá? Ki az egy faluban, aki egy siratóházból, egy halottas házból bármit elemelne?

Az út lejt, csúszós, a koporsó ugrál, a szekér billeg. Helmeczy Feri és a farmernadrágos magas fiú odaugrik, tartják a koporsót. Más férfiak is odaugranak, a dalárdából is odamegy valaki, támogatják a szekeret. Te Úristen, fölborul a szekér! – gondolom.

Látom, az öregek is csúsznak, anyám is csúszik. Helmeczy Feri előremegy, és valamit szól, aztán visszajön, és mondja: – Kértem, hogy lassabban hajtson. Domna (az anyám) nem tud olyan gyorsan menni.

Anyám szorítja a karomat, látom, hogy peregnek a könnyei, de tartja magát. Nem úgy tartja magát, ahogy elhatározta; egész egyszerűen belülről tartja magát.

Lassan fölérünk a piactérre. A lábam már zsibbad, érzem, hogy a levegőben lépek. Ezek a veszélyes percek. Hogy fogja anyám kibírni a sírig? És mi lesz a temetési beszéd után? Ott fog kitörni a végleges háború?

Most kéne kilépni a sorból, de szeretném végigcsinálni. Valahogy ezzel tartozom Miklós bácsinak. Magamnak.

Anyám majd egész éjjel utazik, lehetetlen, hogy ezt a hosszú utat visszafelé is megtegye. Meg is fog fagyni.

– Anyácskám, nagyon fádom, gyere, lépjünk ki.

Tudom, hogy az ő gyengeségére nem lehet hivatkozni, de ha azt mondom, hogy én fádom, fáradt vagyok – azonnal enged:

– Gyere.

Még hátrafordulok, Arankát megölelem. – Nagyon sokat gondolok rád – súgja. Anyámtól sírva búcsúzik.

Kilépünk, és azonnal be a posta épületébe. Nagyon meleg van, jólesik. A postásnő azonnal érti. Még nézzük a menetet, ahogy megy tovább, hamarosan eltűnik a szemünk elől. Messziről hallatszik a dalárda éneklése és a harangszó.

Miklós bácsi távolodik.

Az udvar képe ugrik be újból, azt hiszem, életem végéig látni fogom a havasi hidegben, a szikrázó napban, amely furcsán csillant meg a palán. A szürke, réteges palák, amint szabálytalanul rakódnak egymásra. Balra a kis földes nyári konyha, jobbra ház, ott áll a koporsó, tárva-nyitva a kapu, kilátni az utcára.

Most távolodnak már.

Eszembe jut, Kovács Ildikót föl kéne hívjam, hogy reggel érkezem hozzá.

– Be tudná nekem gyorsan hozni Kolozsvárt? – mondom szórakozottan magyarul.

A nő bólint. Tökéletesen kiszáradt arc, sem házi-, sem fodrászfrizura. Valami kis ősz pehely tapad a fejéhez. Szürke szeme értelmes. Int a szemével. Eléje teszem a számot. Azonnal tárcsász, Szebenben keresztül pillanatok alatt behozza Kolozsvárt, int, hogy lépjek be a fülkébe. Vajon tud magyarul? – tűnődöm.

Belép egy nő, és azt mondja: – Nusi, sütöttem egy kalácsot. – Anyámnak széket hoznak.

Belépek a fülkébe. Azonnal fölveszik a kagylót.

– Ildikó, te vagy?

– Nem.

– Kinga?

– Nem.

Bemondom a számot, az. Idegen magyar lakás.

– Valami tévedés lesz – mondom.

Eszembe jut, hogy ilyen gyorsan nem tudjuk még egyszer megkapni Kolozsvárt. Meg ki is kellene keresni a számát, hogyha eltévesztettem volna, vagy talán megváltozott? Megkérem az idegent, hogy keresse ki a könyvben, vagy kérdezze meg a telefonközpontban: – Kovács Ildikó, lakik a Donáth úton, hívja föl, és mondja meg, hogy Malacka Vízaknáról, Miklós bácsi temetéséről érkezik a holnap reggeli gyorssal. – Szívélyesen vállalják, megköszönöm.

Még egy kicsit melegsünk anyámmal, aztán megindulunk Böskéék felé. Anyám fáradt. Erről-arról beszélünk.

Böske is visszafordult, Kati is.

Kati azt mondja: – Tudod, mikor az ember félidős terhes, hamar megfázik, hosszú már a temetés. A bundám csak a derekamig ér.

Böske azt mondja: – Legalább nem átkoznak. – Aztán nagy meglepetésemre bevisz a másik szobába, és elővesz egy párnahéjat.

Eszembe jut az előzmény, hogy anyámmal tavaly nyáron le akartunk jönni Vízaknára. Megvolt már a hálókocsijegy mind a kettőnk számára. Bosszankodott is anyám a hálókocsi miatt, azt mondta, rosszul lesz, nem bírja. Lemaradtam az útról, mert beteg voltam. Akkor mutatott egy rend kopott ágyneműt. Mondtam: – Ezt, anyácskám, nem lehet Miklós bácsinak adni, hagyd nekem, kiviszem Orosziba. – Ezt titokban Margit néninek adtam, és vettem egy rend új ágyneműt.

Ennek az ágyneműnek ott a párnahuzata a Böske kezében: – Nézd, ennek a szélit bennebb kellett varrni, nem varrtam bennebb, nem nyúltam hozzá a széleihez. – Csodálkozva nézem, és nem értem az egészet: minek mutatja, és miért van itt a vadonatúj párnahéj, látszik, sosem használták. És mi volt, amit Éva mondott, a dunyha végiről? Talán a dunyahuzat végiről beszélt, ami ehhez tartozik? Tűnődöm egy pillanatra. Aztán valami régi csipkét vesz elő: – Nézze, Zsuzsika néni, ez a Róza nénié volt. – Igen – mondja anyám. – Tessék elvinni, ezt Zsuzsika néninek adom. Én ezt soha föl nem tehetem, mert akkor kiátkoznak, hogy elloptam. Így is rám küldték a rendőrséget Miklós bácsi halála miatt.

– Miklós bácsi halála miatt? – döbben meg anyám.

Aztán nézi a csipketerítőt: – Nem, nem akarom, maradjon itt.

– Tedd el, anyám.

– Nincs mit kezdjek vele.

– Tedd el, anyácskám, egyszerűbb.

Lassan múlik az idő. Anyám lepihen, én is. Megjön Kati, ide-oda csipog-cseveg: – Fel kell jönnöd hozzám, meg kell nézzed, hogy mi van.

Nagyon hosszú az idő. Ezek megfagytak – gondolom. Bubuka, Sanyika kitartott végig.

Közben fő a töltött káposzta. A szaga betölti az egész lakást. Semmiféle más karácsonyi készülődést nem látok. Se sütemény, se terítés, a fenyőfához sem nyúl senki.

Kati lehozza Gyöngyit, nagyon édes, lehet vele játszani, vidám.

Kati a szokott eufóriás módján ide-oda vibrál, jókedvű. Láthatóan élvezi az életet.

Aztán megérkeznek a férfiak.

– Lent volt ásva a sír.

– Engem is hárman húztak föl – mondja Egon –, úgy csúsztam. A szekér odáig se tudott jönni, vállon kellett bevinni a temetőbe a koporsót. Nem tudott fölkanarodni a szekér, úgy csúszott.

– Nem – mondja anyám –, ez nem lehet igaz.

– De igaz, anyuka. Nem lehetett volna vállon fölvenni a felső sírhoz, elestek volna a koporsóval, igazuk volt. Engem sem tudtak volna felhúzni a hegyoldalba. És képzeld csak, Miklós bácsi apja, Pergel bácsi koponyáját megtalálták, aztán kidobták az út szélére.

– Állatok ezek, állatok! – szitkozódik anyám. – Aztán mi történt?

– Valahogy csak bekerült a földbe.

– Miért nem hoztad haza?

– Mit csináltunk volna vele? – döbben meg Egon. – Aztán a földbe került, rá a koporsóra, Miklós bácsi mellé.

– Akkor legalább együtt vannak.

– Mikor halt meg az apja?

– Nem tudom, sohase beszélt róla. Az anyjáról se. Fogadott gyermek volt.

Megint hosszasan tárgyalják, hogy majd exhumálni kell, és fölvenni Miklós bácsit Róza nénihez.

– De hiszen nem az a fontos, hol van a teste!

– De, fontos. És itt lent az idegeneket temették.

– Nem – mondja Böske –, most már az előkelők ide temetkeznek, lenn, jó helyen van Miklós bácsi, és jobban is tudjuk elérni.

Anyámmal összenézünk: elérni? Vajon ki és mikor fogja elérni a Miklós bácsi sírját?

Anyám: – Á, nem fognak ezek odamenni, senki. Hisz még Róza néni sírjával se törődtek.

Valóban, Róza néni sírja is teljesen elvadult volt. Böske fog tán kijárni? Mesélte volt, hogy nem mer Róza néni sírjához menni, rendbe tenni, mert akkor elátkozzák.

Anyám megint megkeményszik, szitkozódni kezd:

– Utolsó gazemberek! Nem volt veszekedés a sír fölött?

– Nem, csak megfagyunk – mondja Egon. – Szó volt róla, hívtak, hogy menjünk osztozkodni, de nem megyünk, nem kell semmi nekünk, mondtam, minden a tiétek. Vigyetek, amit akartok, nem kell semmi.

Böske közbeszól: – Nekem se kell semmi. Nincs is jogom hozzá – mondja kis tünődés után. – Hiába ápoltam, én nem perelhetem.

Az a per! – fut át rajtam. – Hiszen az Böske miatt volt. Úgy vették, hogy Böske szeretője Miklós bácsinak. Hiszen még a pap is mondta, hogy úgy beszél, szó volt róla, hogy megesküsznek. Ezt nem bírta Aranka, Éva, Ági? De miért kellett ez a vad marakodás? És vajon mit akart Böske? – tünődöm. Anyám azt mondja utólag, Pesten, hogy Ági odavágta: – Kellene volna a hetvenezer lejes takarékbetétkönyv, mi? – És Böske nem válaszolt. De Böske mindig hallgatott.

Böske később nekem: – A fát is én vettem, de otthagytam, legyenek boldogok velem.

Anyám később: – Ott voltam nyáron, mikor vette Miklós bácsi a fát. Ő fizette ki.

Egyre jobban süllyedek az örvénybe. Ki mit miért mond?

Egonra megint rátörnek a gyermekkori emlékek. Hogy Miklós bácsit mégiscsak fel

kéne vinni, vagy a sírkövet lehozni. A sírkövet fel-le, a testet le-föl vinni, kit hova temetni. Síron túl is tart az átok.

Két hét múlva Kisoroszipban esik az eső, a szőlők közt megyek fel a dombra, Péterékhez, folyton ez jár az eszemben: Az Erinniszek őrzik a rég megöltek lelkét, és új véaszt kötnek a régi véaszhez. – Furcsán szövődik bennem össze, hogy nincs nyugalom, nem hagyják, nincs béke a sír körül.

Olyan nehéz most Miklós bácsira úgy gondolni, amilyen játékos, kedves ember volt. Emlékszem, mikor Bukarestben Irénéknél laktam, ahol együtt aludtunk egy ágyban: Sanyi, unokatestvérem, Irén, a felesége, a csecsemő, Putyi, Bobi kutya meg én. A kutya meg én lábtól, és én mindig harcoltam a kutyával a helyért. Akkor, mikor egyszer vitt haza – haza? – édesanyámhoz, aki cseléd volt, „házvezető”, Miklós bácsi azt mondta, végignézve rajtam: – A ruhádról a zsírt majd lekaparjuk, jó lesz a karácsonyi töltött káposztához. – Így adta tudtomra, hogy piszkos a ruhám. De akkor még nem értettem meg, csak mulattam. Azt értettem, hogy piszkos, azt nem, hogy ruhát kéne váltani. És úgy mentem el, abban. Anyám kétségbe volt esve, mosta, szárította éjszaka a kályhánál, adta rám reggel frissen: – Így engednek el, borzasztó!

Eszembe jut, hogy szeretett Miklós bácsi mulatni. Mikor ültünk kinn a kicsi ház előtt, a padon, estefelé a hegytetőn fölhangzott: – Ibolyák, lila ibolyák – akkor Róza néni megszólalt: – Na, megjött Miklós bátyátok, most van a nagyvendéglőnél!

Szombatoként jött haza, kőműves volt, hol itt dolgozott, hol ott. Néha eléje ment valamelyikünk a gyerekek közül, velünk aztán hazajött, pityókosan, de számunkra nagyon kedvesen és aranyosan. Róza néni nyilván azt nézte, mennyit ivott el a fizetésből. Nem szóltak egymáshoz.

Lassan rátérünk, hogy lesz az utazás, készülődünk a vacsorához, megbeszéljük, hogy Sanyi elmegy autót szerezni.

Böske egyszer tűnődve megint megszólal: – Pont aznap miért is nem mentem? Minden reggel mentem... – Maga elé néz. – Nem mentem aznap. Ki lehetett nála?

Az öreg néni azt mondja csendesen:

– Vajon nem lökték le szándékosan?

– Ugyan, hát le akart szállni az ágyról, és leesett.

– De valaki meglökhette. Részeg lehetett. Anti részegen...

Megint másról beszélnek. Csak úgy köröz körülöttük a ki nem mondott vagy félig kimondott szó: valaki meglökhette Miklós bácsit.

Később Böske elmondja, hogy mikor megkapta a hírt a munkahelyén, azonnal rohant Miklós bácsihoz. Nem volt már ott a szobában, vagyis a konyhában, ahol lakott. Azt mondja: – Tudod, a két helyiséget az ajtóba állított stelázi zárta el, Zsuzsika néni emlékszik rá, és a stelázsín edények. Odaléptem, és egy mozdulattal le, mindent, és benyomtam az ajtót, az első szobában ott feküdt Miklós bácsi egy pokrócon kiterítve, a földön. – (Elfelejtettük megkérdezni Böskét, miért törte be az ajtót.) – Meg volt már mosdatva.

Böske mindenféléről beszél. Kimegyek, elvégzem a kisdolgom a hóban, nagyon piszkos a budi, és előtte a kutya. Bent kezet mosok, de rájövök, hogy csak formaság, a hó tisztább volt.

Azt mondja Böske: – Annyit isznak Ágiék. És Miklós bácsi Évával valóban kibékült, Éva járt oda.

– És Aranka?

– Hajaj, hogy hányszor jött ezreseket kölcsönkérni, azt csak én tudom.

Ott maradt a kicsokrom. Böske megígéri, hogy majd ki fogja vinni a sírhoz. Ott maradtak a fenyőágak, amiket Kisorosziból hoztam. Szép, tobozos fenyők.

Azt hiszi mindenki, hogy Erdélyben, az erdőkből csak úgy szedik a fenyőt, vagy éppen kihajolnak a vonatablakon, és elkapnak egy ágat. De Vízaknán nemhogy fenyő, semmi sincs, alig él néhány növény. A sós talajt semmi sem bírja.

Ha mi nem visszük a három koszorút, senki nem hoz egy szál virágot, egy fenyő-lombot vagy kórót – semmit.

Milyen nehéz, milyen furcsa, hogy kell a virág! A testvérem temetésén is láttam, és most is... Vagy nem kell, mert úgy még puritánabb?

De az a puszta földhalom, amit ráhúznak a koporsóra, mert a koporsó önmagában, virág nélkül is szép, de ráhúzzák a földet – dübörög. Ha a virágok nem borítják el, akkor látni, és gondolni és tudni és úgy nézni szembe azzal a földhanttal, hogy az takarja... Persze lehet, hogy az ember úgy hamarabb felfogná a halált.

A virágok csak fednek. Segítenek vagy fednek?

Nem is tudom pontosan. Most, hogy gyászreakciókkal foglalkozom, olvasom és tudom, hogy újból és újból szembe kell nézni vele, hogy meghalt. Újból és újból átélni, hogy aztán föl tudja dolgozni az ember. Ez a gyászmunka. Annyiszor élem újból a fájdalmat, ameddig megkönnyebbedek. A gyermek is a játékában újból és újból megismétli a feldolgozhatatlan élményeket.

A cserepek. Úgy döntöttem, hogy elhozom a nagy, csúnya üvegtálat, meg aztán ott hagytam volt nyáron egy-két egyszerű, szép cseréptányért. Azokat is.

Az utazást latolgatjuk. A nemzetközi gyorsra Szebenben felszállhatnak anyámék. Aztán másnap délelőtt Pesten vannak. Az előző éjszakát átutazták már, illetve átutaztuk. Ha az egyetlen buszt lekésik, akkor van még egy vonat kilenc óra után a kisállomásról, de oda messzi kell kigyalogolni, akkor még Szebenben üldögélni és várni hosszú ideig. A nagyállomásról – ami egy másik községnek számít, azt úgy hívják, hogy Vízakna-fürdő, ezt pedig Vízakna-bánya –, tehát onnan indul egy vonat. Csakhogy oda ki kéne jutni valahogy.

Sanyi vállalja, hogy van három autós ismerőse, és valamelyiket majd ráveszi, jöjjön, vigye ki mamáékat.

Hősiesen elindul, azt mondja: – Maradjanak anyámék nyugodtan, biztos, hogy fogok hozni autót.

Megy a fagyos téli éjszakába.

Kérdezem Böskétől: – Mit gondolsz?

– Ha Sanyi megígérte, hozni fog.

– Tudja, hogy édesanyám nagyon a szívére venné, és nem aludna.

– Hogy indulok én?

– Reggel fél ötkor fölkelünk, öt órakor elindulunk, háromnegyed hatra kinn leszünk az állomáson, megválthatod a jegyet, ahogy Egon mondta, a kiegészítővel, és akkor fölszállhatsz a kolozsvári gyorsra.

– Ez nagyon jó lesz.

Mindnyájan megnyugszunk, elcsendesedünk. Sanyi elindult, Egon jókedvű, megy a beszélgetés, kezdik teríteni az asztalt. Hamarosan kimegyek, ki kell mennem újból. Nagyon piszkos a budi, messze van, és a kemény fagy után csodálkozva látom, hogy zuhog az eső. Egy bokoraját keresek, s lekuporodom. – Milyen jó volna megmosdani! – gondolom. Hiszen éjjel utaztunk, napközben meg ez a sok minden... De hol lehet itt? Abban az egy konyhácskában, ahol ki van készítve a töltött káposzta, s pillanatok múlva kezdődik a vacsora? Fölkapok egy marék havat, s mosdok. Jégdarabok is van-

nak benne. Aztán bemegyek, a mosdótálban újból kezét mosok. Úgy érzem, hogy inkább összepiszkítom a kezem a tál szűrítés, szappanos vizében.

Böske odalép a tűzhöz, megfogja a cserépfazék két fülét, és a damasztabrosz közé-pére helyezett, Magyarországon vajdillingnak, Erdélyben mosogatótálnak nevezett edénybe önti a káposztát. Kicsit meglepetten nézem; barbár és vad a mozdulata. Aztán kínál. Van a töltött káposztában oldalas is, kolbász is. Akárcsak délben, most sincsenek szép, metszett borospoharak, mint ősszel, amikor utoljára itt voltunk.

Kutatva nézem Böske mozdulatait, illetve én érzem, hogy belülről kutatok.

Valami röpköd a levegőben, nem tudom pontosan megfogni, hogy mi. Bubuka sem a régi. Az a gyermekes tisztaság már nincs benne, elveszett, jön-megy, nyugtalan.

Egyszer csak belép, és azt mondja: – Esik az eső.

– Megbolondultál te? – szól rá az öreganyja.

– Ne bolondozz! – szól rá az anyja is.

– De igen, esik!

Leülünk az asztalhoz, kezdjük enni a töltött káposztát. Tulajdonképpen semmi étvágyam. Ilyen ebéd után – májas, véres hurka, sült kolbász, párolt káposzta, krumpli – nem is szoktam vacsorázni. Napi egy főétkezés pontosan elég. No de hát ennek a töltött káposztának nem lehet ellenállni. Majd meglesz a bójtje, gondolom, de mindegy.

Anyám is eszik, de hamarosan abbahagyja. Egon jó étvágyú. Bubuka keveset eszik, az öregmama nézi a tányérját, Böske kedvetlenül turkál a tálban, jön-megy. Nagy szelket kenyereket vág. Homályos az ablaküveg, kicsik az ablakok, amelyek az utcára néznek. A függönyöket is behúzták.

– Vajon tart még a tor? – kérdezi Böske.

– Á, nem megy oda senki – legyint Kati.

Katinak közben eszébe jut, hogy hazamegy és... Hogy vacsorát főz? Karácsonyfát díszít? Igen, azt hiszem, karácsonyfát díszít.

Ránk hagyja Gyöngyit, és elmegy. Nem is vacsorázik velünk. – Hiszen már ez a gyermek is álmos – gondolom magamban. A beszélgetés ide-oda hullámozik. Egon kutya-képeket vesz elő, és megegyezik Böskével, hogy otthagy száz darab kutyanaptárt, ötven magyar nyelvűt és ötven román nyelvűt. Adja Böske három-négy lejért, ő kettő lejt kér darabjáért.

Ha megy, megy, ha nem megy, nem megy. Ezért nem büntethetik meg. Böske kezdi végignézni a színes és fekete-fehér képeket.

Nézem Egont a kutya-képekkel. Szereti. Kedvvel csinálja. Jó üzletember. Gimnazista korában, hogy tanulni tudjon, az utcán fényképezte az embereket. Andrásnak dolgozott: adott egy kis cédulát, azon a cím, ott meg lehetett nézni a képet, és aki akart, rendelt. Előzőleg ólomkatonákat öntöttünk, és az utcán árultuk. Aztán jogot végzett, ügyvéd lett. Apa is az volt. Egy nap szüntették meg, vették el mindkettőjük irodáját, és megtiltották a doktori cím használatát. Az ügyvéd a burzsoá, reakciós ember, a munkásosztály ellensége. Elvégzett egy másik egyetemet, majd lassan a román egyetem fotólaboratóriumának lett a vezetője. Egyik napról a másikra repült, mert olyan zsidót alkalmazott, aki jelentkezett az izraeli kitelepedési listára. Mert akkor ő áruló, a haza ellensége, Egon meg támogatta. El akart menni. Románia különben, állítólag, fejpénzt, dollárt kapott minden ember után.

Egon fotóüzletet nyitott. Nagyobb volt a forgalma, mint a két kolozsvári fotószövetkezetnek együtt. Letartóztatták egy nyugta miatt. Hat hónap börtön után azt mondta: – Ezentúl csak állatokat fotóznak. – És áttelepedett Magyarországra.

Nézegetem én is. Minden képen egy kutya. A hátulján magyar naptár. Böske józan mérlegeléssel nézegeti, jobban érdeklő a háta, a magyar naptár, hogy mikor lesznek az egyházi ünnepek, mivel ezeket a román naptárak nem jelölik. Egon ad ajándékba, mindenkinek jut. Én is kérek tőle, hogy vigyem Kolozsvárra. Amikor jöttek a vonaton a vámosok, őket is megkínálta. Mint a kártyalapokat, úgy tartotta eléjük. A vámos választott, Egon látta, hogy még egyre vágyik: – Parancsoljon, amennyit csak kíván. – Ezek után a vámos senkit sem nézett meg, kiment a kupéból. Ugyanezt csinálta a román vámossal is. Aztán minden útitársunknak adott, csak a sarokban ülő férfi nem fogadta el, aki fölállt, és kiment. Intett, hogy nem. Azt hittük, szovjet állampolgár. Gyűrött volt a nadrágja, és valahogy furcsán szabott, furcsán vasalt. Anyám később szólt hozzá, németül beszélt vele, kiderült, hogy dán. Azután jutott eszembe, hogy ha orosz, akkor nem ilyen barátságatlan, hogy ne fogadja el a képet, hanem beszélget, nyitott, oldott, kedves. Az oroszoknál mindig ezt a családi melegséget tapasztaltam. Olyan szláv oldottságot, amely a déli népekéhez hasonló.

Folyik a beszélgetés a sírokról, a temetésről.

– Az egyik koszorút dobták le vagy mind a kettőt?

– A miénket visszarakták.

– Aztán Egon Böskéét is visszatette.

Anyám azt mondja: – Csak azért mondták, hogy nem lehet fölvenni a koporsót, hogy mégse temessék a fönti sírba, mert Ági megesküdtött, hogy nem engedi oda. Nem engedi, hogy a Miklós bácsi ott feküdjön, mert az a Helmecczyek sírja. – Újból és újból elkezdik. Egon: – Exhumálni fogjuk, fölviesszük Miklós bácsit. Hiszen kifaragta a sírkövére, odatette a nevé.

– Ha fönn megásattuk volna a sírt, mit csináltunk volna? Verekedjünk, hogy a koporsót hova vigyük, dulakodjunk? Ott, a csúszós jégen...

Próbálok másra terelni a szót. Anyám láthatóan nyugtalan. – Anyácskám, valami kedvenc tárgyát fölviesszük majd, és azt tesszük oda. Nem a test a fontos! – Anyám rám néz, de nem válaszol.

A napokban beszélgettünk, és azt kérdezte tőlem: – Te hiszel abban, hogy az ember tovább él? – Furcsa módon nem fél a haláltól, de mostanában valamitől mégis fél. Már mikor elindultunk, depressziós volt, de összeszedte magát. Határozott, nyugodt, csak bizonyos dolgok izgatják. Többek között az ajándékok. Meg a sír.

Egon megint kezdi gyermekkori emlékeit. Gyöngyivel játszik.

Eszembe jut a szép farkaskutya, ami eddig volt Böskééknél, most helyette egy kis korcs van. Hogy reszket, s hogy bújik az emberhez, máskor, ha meg van kötve, és el kell menni előtte, vic sorog.

– Mi lett a farkaskutyával? – Zavaros mesébe kezdenek.

Aztán megint Miklós bácsira kerül a sor. Hogy sört kívánt és pálinkát, és mondta Bubunak: – Eredj, és hozzál, fiam.

– Ment, és hozott. És szalámit kívánt.

– Igen, csak éppen megkóstolta a sört – mondja Bubuka.

– Csak kortyolt a pálinkából.

– Kortyintott – mondja Böske –, egyet kortyintott.

– Nem kellett már, csak kívánta.

– Igen – bólint anyám –, apa is, mikor már olyan beteg volt, sört kívánt, de nem tudta kimondani a nevé, elfelejtette. Azt mondta: – Azt az italt, amit a németek szeretnek. – És ő is csak éppen megkóstolta. Kívánta, de nem ivott már belőle.

Eszembe jut Éva szikrázó szeme, mikor azt mondja: – Pálinkát és sört hoztak, azért rúgott be és esett össze. Azért adtak inni neki, hogy megöljék!

– És szalámit is kívánt – kezdi újból Böske –, de csak egy harapást evett belőle.

Anyám azt mondja nekem később Budapesten, hogy Éva mutatta neki, kivitte az udvarra az edényt, hogy: – Itt a tea, Zsuzsika néni, tessék megnézni, hogy egy csöpp enivaló sem volt, semmi. Sört vittek, pálinkát, hogy berúgassák, hogy megöljék, és akkor én teát hoztam, de maradt belőle. És akkor visszaszaladtam, és hoztam májast és kenyeret, itt van ni, a tányéron, ami még megmaradt.

Anyám azt állítja, hogy ezt Éva Böske előtt mondta az udvaron, és Böske hallgatott.

Újból a sör és a pálinka: – Hát ugye, ha valaki ezt kívánja, akkor adni kell.

– Adni kell – mondom.

– Adni kell – mondja anyám. – Apának is hoztunk sört, amikor kívánta, de csak kortyintott.

– Igen. Bubuka mondta, hogy csak kortyintott. Én nem voltam akkor ott, mikor Bubu a sört és a pálinkát vitte. – A nagymama is odanéz: – Bubu vitte.

Esszük a káposztát. Eszembe jut, hogy anyám mesélte volt, hogy nyáron tíz kiló cukrot vett Miklós bácsi és sok teát. Egy uborkásüvegbe tette a cukrot, hogy legyen egész télire. És azt mondja Éva, hogy nem volt semmi, sem cukor, sem tea.

Esszük a káposztát. És akkor a párás ajtóüvegen át, amely a kicsi előszobába néz, és amelyről három meredek falépcső vezet le az udvarra, azon a párás ablakon föltűnik egy csodálatos arc. Mintha egy gyönyörű lány állna kinn. Szikrázó, vörösesszőke haja a válláig ér, rajta kicsi hópelyhek, apródfrizura, a homlokába nyírva, fején fekete bőrkucsma, az arca rózsásan piros. Világító kék szempár.

Belép, és köszön: – Jó estét mindnyájuknak.

– Édesanyám azt üzente – fordul Egon felé –, tessenek írásba adni, hogy nem kívánok semmit. – Egon a pater familiaris méltóságával fordul a fiú felé: – Nem adom írásba. Amit mondtam, megmondtam. Minden a tiétek, csináljatok, ami tetszik.

Majd egy kicsit emberibben, lágyabban fűzi hozzá: – Vigyetek mindent, amit akartok. Ha megy a rendőrség, mindent lezárnak, minden az államé. Megértettétek? Örökös nincs; nekünk nem kell semmi.

A fiú egyik lábáról a másikra áll, és néz. Arca rezzentelen. Szeme csillogó, mint volt.

Anyámra néz, és azt mondja: – Zsuzsika néni az örökös.

– Nem, örökös nincs, megértetted? Külföldi nem örökölhet.

Másik lábára áll, néz.

– Édesanyám azt üzente, adják írásba néki, hogy nem kell semmi.

– Nem kell semmi, megértetted?

– Akkor gyűjjenek oda, és mondják mindenki előtt.

– Mindenki előtt mondtam a sírnál.

– De a rendőrség nem fogja hinni!

– A rendőrség nem keres minket. A rendőrség majd a tárgyakat keresi, de nem keresi, mert nincs ott semmi érték. Vigyétek azt, ami van, amit akartok.

Próbálok oldani a helyzetet, fölemelem a kezemet: – Azért valamit...

A fiú közbevág: – Édesanyám azt üzente, hogy Ali néninek a lovas képet, hogyha akarja.

– Nem akarja a lovas képet – mondja Egon.

Aranyrámás kép, színes nyomat, hátulról látszik az úrlovas, amint ágaskodó lova

nyaka közé csap. Elöl giccses kastély. Egész gyerekkoromat átszötte, ezért szeretem. Egyszer beszéltem erről a képről, de csak a képet kértem volna ráma nélkül. Úgy emlékszem, Miklós bácsi el is ajándékozta, valami rumli is volt körülötte, azt hitte, nekem hozzák. Anyám Balázsfalván Katicánál hagyta? Tehát mégis megvan a kép?

– Nem – mondja Egon –, nem kell Ali néaninek a kép. Hanem egész kicsike fénykép Róza néniről, Miklós bácsiról, ha félretesztek nekünk, akkor azt majd kérjük.

– Jó – bólint a fiú, s áll egyik lábáról a másikra. – De írás kéne.

– Add neki írásba – kérem Egont.

– Minek? Nem nevettetem ki magam, ez nem ér semmit sem a törvény előtt. Vagy közjegyző előtt jelentjük ki, és akkor kezdenek valamit, így nem ér semmit a papír.

– De őket megnyugtatja.

– Á, fáradt vagyok írni – legyint.

– Leírom én – ajánlom –, te csak írd alá. Vagy aláírjuk mindnyájan.

– Nem bolondozok.

– Nem bolondság az, az ő kedvükért kérem.

Egon legyint: – Mondd meg anyádnak, amit mondtam, megmondtam.

No, visszanyerte erdélyi magatartását – gondolom. Itt nincs mit kezdeni.

– Jó estét kívánok – búcsúzik a fiú. Még utána szólnék, hogy mi van a torban, hányan vannak? Annyit sikerült talán utána kiáltanom: – Anyádat ölelem! – de nem biztos, hogy hallja.

Ez az a gyönyörű gyerek, aki cukrot ültetett, hogy majd kikeljen? Hány év telt el azóta...

Bubuka azt mondja: – Ismerem, nagyon jó traktoros, jól dolgozik. – Kicsit eltűnődve nézek a becsukódott ajtó után. Ez az anygali, lányos szépségű fiú traktoros? És jól dolgozik?

Aztán megint másról beszélgetünk. Böske azt mondja, a tükör most nincs a helyén, ő tette el, mert nem szabad, hogy tükör legyen a házban. Nem lehet hallani, hogy hova tette.

Anyám később méltatlankodik: – Hallottál te már ilyet, hogy halottas házban nem szabad, hogy tükör legyen?

– Igen, anyukám, le szokták a tükröket takarni.

– Hát akkor miért nem takarta le, s miért nem hagyta a helyén?

Böske visszakanyarodik: – Sok kukorica volt a padlásán, mondtam, ki állja a temetést? Ha a kukorica az enyém, akkor állom én. De a kukorica mind az övék. Kíváncsi vagyok, ki megy most a torba. Na és mi az, amit rendeztek, hány vödör bort vittek?

Tulajdonképpen legszívesebben felállnék, és elmennék a torba. Anyám, mintha csak kitalálná a gondolatomat, keményen közli: – Senki közülünk nem mehet a torba! Senki nem akar menni a torba!

– Kíváncsi vagyok, hogy ki van ott.

– Nincs ott senki, csak ők maguk között. Most lerészegednek, Ági részeg, a férje részeg.

– Éva nem iszik.

– Á – legyint anyám –, ő se külön a többenél. Aranka, az más. Nála aludhatnál Szebenben, hogy elérd a reggeli gyorsot.

– De hát már megbeszéltük.

– Igen, jól van, aludj itt.

Karácsonyék

Most Egon fekszik le pihenni. Elcsöndesedik a ház. Lehet, hogy most gyűjtjük meg a karácsonyfán a gyertyákat? Nincsenek gyertyák.

Eszembe jut, hogy Kati fönn van egyedül. Telnek-múlnak az órák, várja a férjét. Kati már jóval azelőtt ment el, mielőtt a férje elindult autószerző útra. Nem jön Sanyi. Elmúlt az utolsó buszindulás ideje. Lassan az utolsó vonat ideje is. Itt van ez a kicsi gyermek, kilenc óra. Kati fönn a házban egyedül. Eszembe jut, nem tudhatja, hogy autót ment szerezni Sanyi, nem tudhatja, hogy miért nem megy haza.

Időnként jönnek-mennek emberek, valakinek rokonai. Nekünk? Nekik? Katinak? Nem tudom. Föl akarok menni Katihoz, de nem engednek, mondván, hogy részeg emberek járnak az utcán.

Mielőtt mégis indulnék, és folyik a vita, hogy mehetek vagy nem mehetek, hangos kopogtatás hallatszik az ajtón. Nem látunk senkit. A „szabad”-ra belép egy gyermek. Fehér lepedőből palást van rajta, fején magas kucsma, a tetején csillag papírból ragasztva. Kezében hatalmas fakard. A tokjából kirántja. – Mindenkinek békességes karácsonyt kívánok! – kiáltja, s beugrik a szoba közepére. Sorjáznak mögötte öten. Mind kirántják a kardjukat, s felemelve körbejárják a szoba belső szabad terét. Mindenki előtt megállnak egy pillanatra, és dobbantanak. Olyan, mintha táncot járnának. Betlehemesek. Ugyanakkor valami keménységgel művelik az egészet. Aztán bejön még másik kettő, és hozzák a betlehemi házat. Két rúdon egy ládaházikó, fölötte csillag, nagyon kedves eszkábálás. Odamegyek, be akarok nézni. Megnyomnak egy gombot, elemlámpa gyúl ki. Szegényes a belseje: falra ragasztott színes kép a kis Jézussal. Eszembe jut, hogy egyszer csináltam egy teljes Betlehemet. Agyagból megformáztam a három királyokat, Józsefet, Máriát is. Mária giccscs-Mária lett, de a szerezcsenkirály nagyon jól sikerült. Aztán egyszer, mikor raktuk el, Miklós leejtette a dobozt. Széttörték. – Nem baj, csinálsz majd másikat – mondta. De nem csináltam másikat, pedig nagyon jó volt az agyaggal dolgozni.

Kicsi csalódást érzek, hogy belül a ház üres, de nem mutatom. Kezdek mondani a verseket. Az egyik olyan erősen hangsúlyozza a rigmust, hogy alig értem. Régi betlehemes játék.

Aztán valaki megint kopog, kiáltanak: – Tessék! – Belép a hatodik vagy immár hetedik gyermek, óriási bunda van rajta hosszú, lógó szőrrel. Pásztorbunda, földig érő. Kucsma, óriási bot. A gyermek arca nem is látszik. Odalép, és leborul a betlehemes ház elé. Lehajtja a fejét, és úgy mondja a szöveget. Majd felnéz, most őt lépdelik körbe. Határozott, szép ritmusa van az egésznek. Sajnálom, hogy a szövegre nem emlékszem. Aztán perselyt hordanak körbe. Egon forintot dob bele, kétszer kettő forintot, és valószerűleg román pénzt is. Böske román pénzt ad. Aztán elköszönnek, és sorba kilépdelnek. Egon fölnevet: – Fogadom, most a magyar pénzen vesznek!

Bubuka jön, aki közben megkerülte a házat, nevet: – A sarkon összeveszték, hogy kié legyen a forint.

– Miért nem tettél be hétszer egyet vagy hétszer kettőt? – kérdezem.

– Azért, hogy szórakozzanak – válaszolja Egon.

Döbbsenten figyelem Egonnak ezeket az új megnyilvánulásait. Úgy látszik, itt és most, Erdélyben, a hegyek között, visszanyerte kötekedőkedvét.

Azt hiszem, ezután feködött le Egon pihenni, talán anyám is, és akkor végre azzal a valakivel, aki valahonnan bekeveredett a házba, elindultunk. Gyöngyit fölöltöztettük,

ő még elbúcsúzott Egontól, a férfi meg a nyakába vette. Gyöngyi hóna alá fogta a kiságyat a babával, és megindultunk. A ház mögött félkört írtunk le, fölfelé mászva egy sikátorszerűségen, és fenn voltunk egy műúton. Döbbsen néztem, nem tudtam, hogy Vízakna fölött műút vezet.

– Igen – mondja a férfi, de alig értem a szavát, pedig magyarul beszél, ám furcsa akcentussal. Ki lehet? – tűnődöm. Nem román akcentus, nem székelesen beszél, sem Kalotaszeg vidékéről valóan. A vízaknaitól is eltérő. Talán hibás a beszéde? Ő is alig ért engem. Olyan pestiesen beszélek? Vagy nem tud elég jól magyarul? Kicsit mindig melléfutnak a mondatok. Az útról beszélünk, az időről, a hidegről, hogy esett az eső.

– Aztán majd megint fagyni fog! – Fölnevet. Ezt valahogy megértettük. Karácsonyról beszélünk, a kolindálókról. Csoportok mennek az utcán, bot végén csillag, a csillagot különböző papírrózsák, díszek veszik körül. Énekelnek, bekopognak a házakba, énekelve. Ez a román szokás. Családok mennek családokhoz, ott aztán kínálják őket enni-innivalóval, csatlakoznak hozzájuk, és úgy mennek tovább, mind nagyobb s nagyobb lesz a csoport. Eleinte a lányok-asszonyok is velük tartanak. Így múlik az éjszaka. De akkor még nem tudtam, mert elfelejtettem, hogy ez egész éjszaka tart. Még csak este van, tíz óra körül. Visszük a gyereket, megyünk a csúszós úton. Tulajdonképpen Katit szeretném megnyugtatni, látni akarom az új lakását, és lemenni Miklós bácsiék háza felé, látni, hogy áll-e még a tor. Valahogy mégis hozzájuk tartozom. Furcsa ez az egész történet Miklós bácsival...

Most egy keskeny, patakmederszerű, csúszós részen megyünk át. Egyik kezével Gyöngyit támogatja az idegen, a másikkal engem. Aztán megállunk. Az út térszerűen kiszélesedik. Balról román templom kettős kereszttel. Sötétség. Jobbra elhagyott ház. – Öregek voltak, eladták. És itt szemben – mutatja – Katiék háza.

Világítás egész úton semmi, csak a hó világít. – És nem akart ide jönni senki – néz rám. Most már értjük egymást.

– A két gyilkolások miatt.

– Magyar vagy román? – Tulajdonképpen ilyen szépen is lehet mondani. És eszembe jut, hogy Miklós bácsiék háza mellett oldalt egy meredek ösvény vezet, igazi hegyi ösvény, amelyen csak csúszkálva lehet kapaszkodni, járni. Talán le tudok ott csúszni. Az ösvény mellett balra Sanyinak, a Bukarestben élő unokatestvéremnek volt háza. Már meghalt. Oldalt állt egy villanypózna. Ezt a villanypóznát egyszer kidöntötte a szél, ráesett a házra, betört a teteje, aztán összeomlott. Többé nem építették föl. Lent a ház, ahol a temetés volt, fölötte a ház, ahol a „két gyilkosságok” voltak, és balra volt a ház, amelyre ráesett a pózna, s amelyet Sanyi nem épített újból. Az az ösvény is ide vezet? Most sehol senki.

A kapu nyitva. Ahogy belépünk, látom, hogy a ház ablakán, ajtaján fény szűrődik ki. Kopogtatok, lenyomom a kilincset, az ajtó nincs bezárva.

Ez a fiatal asszony, Kati, valóban nem fél. Mosolyogva jön felénk. Átölel, magához szorít, aztán ránevet a kislányra.

– Nagyon vártam – mondja. – Jöjjön, főzök feketét. Oda is készítettem, tudtam, hogy fel fog jönni!

Olyan, mint egy kicsit duzzadt, begyes madár. Arca piros, szeme csillogó.

Örömmel nézek szét: – Szépen berendeztéték.

Furcsa, modern tűzhely, gázzal fűt, de hideg van. Alacsony, gerendás kicsi konyha. Belépek a szobába, az is gerendás. Szemben suta kis karácsonyfa, két fenyőág összekötve. A szoba közepén asztal. Az ablakhoz lépek. A párkányon nyers hús, káposzta, egy pár kolbász.

Mellém lép kicsit szégyenkezve, és nevetve mondja: – Nincs kamránk. Nincs itt semmi, csak ez a szoba-konyha.

Aztán eltűnődik: – Lenn most lenne kamarám, ha maradtunk volna. De hát így alakult. Ha még egy kicsit kitarjunk, most mi vagyunk ott Miklós bácsi házában. De olcsón vettük meg ezt a házat. Nézzen csak körül!

A férfi rám néz kutatóan, és megerősíti: – Olcsón.

Kati felnevet: – Senki se akarta megvenni.

A férfi jelentősen rám néz. Tudom, hogy a „két gyilkosságokra” gondol.

Meg akarom kérdezni Katitól, hogy nem fél-e nyitott ajtóval. De inkább azt mondom: – Bátor vagy, hogy magadra se zárod az ajtót.

– Minek zárnam be? Ha valaki be akarja törni, csak meglöki, és máris bent van. Nem ér a zár semmit.

Ha valaki, én tudom, hogy ez igaz. Hányszor törték rám az oroszok az ajtót... Aha, mulatok magamon. Én is félek. Nem zárom az ajtókat, mert rám törnek. És én nem tudok menekülni. Álomban még most is próbálok ajtón, ablakon menekülni. Az ajtó zárva.

Nem akarom a kávé elfogadni, mert akkor nem tudok aludni. Pálinkával kínál. Borral, kaláccsal, süteménnyel. Nagyon kínos, hogy nem kérek semmit.

Végül iszom egy kis pálinkát. Egye fene, most már mindegy, gondolom. Meglesz a böjtje holnap, még jobban fogok szédülni. De most jólesik.

Aztán megmutatja, hogy egy függöny mögött áll a szövőszéke. Perzsaszőnyeget sző. Ez a keresete. És ajándékot akar még adni. Lenn, a nagy ajándékozás közepette adott már egy pipacsokkal hímzett margarétás párnát, igazi, tökéletes giccset, örültem neki. Mert igazi volt. Még valamit akar adni, mert annyi mindent kapott. Röpköd ide-oda. – Mit adhatnék? – Különböző tárgyakat szed elő. Alig tudom lebeszélni. A vázát akarja adni a kredenc tetejéről. Poharakat, tányérokat. Az abroszt az asztalról.

– Nem, nem. Hanem tudod, mit? Majd ha jövök nyáron, akkor majd elviszem, vegyél nekem egy kis gyapjúfonalat.

– Gyapjút? – villan föl, és újból félrerántja a függönnyt. – Azt tudok adni! – és mutatja, hogy gyapjúval dolgozik.

– Válasszon, válasszon! – Gyönyörű korallszínű gyapjúkötegeket emel föl az ölébe, és tartja elé.

Egy kisebb köteget választok, natúrszínű parasztyapjút. Nem is tudom, miért. Talán ösztönösen vagyok szerény és hülye vagy a színe miatt? Ez jóval kevesebb, mint a többi!

– Ez kevés.

– Elég lesz nekem.

– Azért lemérem – int –, éppen, hogy tudjam, mert aztán szerzek helyette másikat, és kész. – Odateszi a mérlegre, gondosan megméri: 65 deka. Becsomagolja, átadja, és megcsókol.

– Jó, jó, hogy a gyapjú jó. És aztán még szerzek. Csak mondja meg, hogy milyen kell. Tudok ám én szerezni. Elszámolom, és aztán kész. Meg tudja azt az ember oldani.

A férfi nyugodtan figyel, elfogadja a feketét, iszik a pálinkából, leül a díványra, és hallgat.

Megdicsérem a berendezést.

– Még szegények vagyunk, de hát nem megy minden egyszerre.

– Meg kellett venni a házat, mert Miklós bácsi annyit veszekedett velem. – Félrevon,

és a fülembé súgja: – A szoknyám alá nyúlt. A mellem után kapkodott. És aztán ordított, hogy kurva vagyok. – Látom a szemén, hogy hiteles, amit mond.

Meséli a függönyöket és azt, hogy levágta a köteleket, amikor mosott.

– Igen, levágta a köteleket, amikor mostam, hogy az övé, miért teregettem rá? Hát lehet, hogy a kötél fele az övé volt, a fele az enyém, de akkor se kellett volna levágnia. És a tiszta ruha mind oda a mucsokba. Minden mucskos lett, igen.

Most veszem észre, ő is azt mondja: minden mucskos lett.

– Újból ki kellett mossam. – Aztán vidáman felnevet, megfogja a kezemet: – Most fog jönni az angyal Gyöngyinek. Tessék csak tartani!

Ameddig Gyöngyit az ölemben tartom, meggyújt a fán egy szál gyertyát, és alá tesz egy kis dobozt. Belépünk a szobába, Gyöngyi elragadtatva nézi, majd a dobozhoz szalad, és kinyitja. Én is kíváncsian hajolok föléje. A kislány fölkiált a boldogságtól. Fölnéz rám, és ragyogva mutatja, majd az anyjához szalad, és megöleli. Egy kis bádoglábaska, egy fazék és egy kis bádogtányér van a dobozban, babaétkészlet. A legolcsóbb, amit csak el lehet képzelni. Azt a tökéletes boldogságot, amit Gyöngyi érez, most én is érzem. Egyszer kaptam egy ilyen kis bádog edénykészletet, abban volt még egy picike kis vájlding is, mosogatótál, mondják itt. Ragyogó fém belülről, és kékre volt festve kívülről. Elmondhatatlanul boldog voltam. Aztán pici orvosságosüvegekbe tettem rizst, grízt, szemes borsót, az volt a kamarám. Úgy látszik, a főzés-, a befőzésszenvedelyem akkor kezdődött.

Gyöngyi boldog.

– Szeretném látni a kertet – mondom.

– Kikísérem, nem fél?

– Mitől?

Nevet: – Hát szoktak félni az emberek.

– Az asszonyok – mondja a férfi a díványon.

– A lányok – nevet Kati.

Kilépek az ajtón.

A férfi kínálgoszik, hogy kikísér.

– Nem, nem.

Egyedül megyek.

Pár lépést teszek, síkos az út. De már ott vagyok a hóban. Néhány gyümölcsfa, lapos a kert, gyorsan elmegyek a legszélégig. Zuhan lefelé a hegyoldal, a fal egyenesen. A palák, amiket délután alulról láttam, mikor a koporsó ki volt téve.

A koporsó helye az udvaron, a holdfényben. A ház teteje középütt kicsit beroggyant. Szürkés cserepek fedik.

Miért szürkék ezek a cserepek?

Valahogy le kéne jutnom. Ha leugranék, csak kitörném kezem-lábam. Több méter magas a fal.

Teljes a csend. Itt fent a kertben három-négy fa között spárga kihúzva, azon lepedők száradnak. Milyen furcsa, karácsony délutánján mosott Kati? – tűnődöm magamban. És milyen furcsa, hogy nem terített asztalt, és nem érzek vacsoraszagot.

Ez most a harmadik karácsonyfa – gondolom. Otthon is volt egy, amit a gyerekeknek gyűjtöttünk, az Egon gyerekeinek, mielőtt eljöttünk. Furcsa karácsonyéjszaka...

Megyek vissza az udvaron, nézem a házat, ahol a „két gyilkosságok” voltak, és most Kati Gyöngyivel boldog.

Nem is nagyon érdeklődik, hol az ura.

Elmesélem.

– Fog szerezni kocsit? – kérdezem.

– Az biztos! – majd egy kicsit tűnődik, ráncolja a homlokát: – De nehéz. – Föleme-
li a kezét, és halkan súgja: – Ilyenkor isznak, mindenki iszik. Ő is inni fog.

– Akkor hogy vezetnek?

– Csúszós, de vezetnek. Itt nincs rendőr.

– Nem is az a fontos.

Nem tudom, Romániában van-e alkoholpróba. Ha van... el akarom mondani Kati-
nak, hogy van nálunk. De már fölnevet, és a holdra mutat.

– Nézze, pedig az előbb esett az eső...

Búcsúzom, de visszatart:

– Maradjék még, maradjék még... Beszéljünk egy kicsit, mi a divat Pesten, mond-
ja el. Hogy élnek ott?

Adok neki még egy szemfestéket, aztán átölelve visz a kapuig. A férfi mindenképp
el akar kísérni. Lebeszélem. Nagyon szeretnék egyedül menni.

– Elesik a jégen.

– Jó, a jégen kísérjen át.

Átsegít a jeges részen, aztán visszafordul a ház felé, nézi egy darabig, hogy megyek,
majd nagyon gyorsan befordul, csattan a kapu utána.

Itt puhább a hó, könnyű a járás. Még két-három sötét ház, elhagyom a kis terecs-
két, elhagyom a sikátort, és ott vagyok a műúton, amelynek az egyik része szintén me-
redék hegyoldal, a másik szakadék.

Lelátok a Böskéék házára. Lekanyarodom a sikátoron, már ott is vagyok.

Anyám nyugtalan, hamarosan indulniuk kell.

– Miért maradtál olyan sokáig? – szól rám. – Hol voltál olyan sokáig?

– Katival beszélgettem.

Észreveszi a csomagot, ami nálam van, belenyúl. Böske is nézi.

– Katitól kaptad? – kérdezi anyám. – Nem kell ez neked! – mondja keményen.

– De anyukám...!

Eltereli a szót, majd bevisz a szobába:

– A fonalat pedig visszaadod! Nem fogadod el, nekem is akart adni nyáron, és lát-
tam, hogy nem tetszik Böskének.

– Anyácskám, ha már elfogadtam, nem küldhetem vissza.

– De visszaküldöd! – Hangja nem tűr ellentmondást.

Kiveszi a kezemből a csomagot, és leteszi.

Bosszúság fog el. Vízaknán anyám ilyen lesz. Úgy bánik velem, mintha kisgyermek
volnék.

– Anyácskám – próbálom mondani megint –, nem tudod, hogy Katinak mennyi
mindent hoztam. Böskének is. Nem fogják úgy érezni, hogy sok, amit adtak. Hidd el
nekem. Ha csak azt a nagy damasztabroszt veszed... ő pedig örült, hogy adni tudott.

Szavamba vág: – Itt marad a gyapjúfonal, és kész.

Csomagolni kezd, kevés holmija van. Összecsomagoljuk, amit kaptunk, tulajdon-
képpen a három törülközőt, egyet ő, kettőt én, meg az óriás üvegtálat. A gyapjúval már
nem tudom, mit csináltam, végül is ide került Pestre. Egyik csomagomba belenyom-
hattam.

Aztán megérkezik Sanyi. Már izgultunk, hogy mi lesz. Kicsit be van csípve. – Lesz
kocsi – és rázza a sapkájáról a vizet. – Most már fagy.

– Miért nem fagyott meg rajtad? – kérdi az anyja keményen.

– Hát... – és elfordítja a tekintetét. – Sok helyütt voltam.

- Mit csináltál?
- Autót kerestem, tudja.
- Annyit kellett keresni?
- Persze. Karácsony van, tudja.
- És aztán?
- Hát majdnem mindenki ivott, és nem tud indulni.
- Azért nem tud indulni?
- Meg kolindálnak, nincsenek otthon.
- Három barátod van, autós, motoros.
- Igen. Kolindálnak, isznak, karácsony van.
- És aztán mit találtál?
- Egy buszt.

Mindnyájan döbbsen összenézünk.

- El se fér az utcában – mondja Böske.
- Elfér, ide fog jönni.
- Üresen?
- Nem, utasokkal.
- Eltérítettek egy buszt – nevet Egon.
- Igen – néz rá Sanyi komolyan –, ide fog jönni.
- Anyám, kínálja meg a sofórt feketével, borral.
- Nem – mondja keményen Böske.
- Kérek egy feketét – könyörög Sanyi.
- Nem. Miért ittál?
- Kicsit ittam.
- Ne igyál, mondtam.
- Kellott innom – fordítja félre a fejét. – Éhes vagyok, adjon vacsorát.
- Nem adok.
- Egész nap nem ettem.
- Nem is ebédeltél? – kérdezi az anyja.
- Nem. A temetőben is hideg volt. Adjon enni, anyám.
- Vegyél – mondja keményen Böske, és kivágja az ajtót. Ott áll a vándlingban a megfagyott töltött káposzta. Mellette tepsiben szintén fagyottan a déli sült hurka, kolbászmaradék. Sanyi fölemeli a tepsit, behozza, leteszi az asztal közepére, kenyeret vesz, szel. Elkezd enni. Láthatólag bántja az anyja magatartása.

Megköszönöm neki, hogy buszt szerzett, és mondom: – Ki az, aki vállalkozik arra, hogy elinduljon karácsonyéjszaka? Még ha olyan jó barát is? Mindenki a családjával van.

- Meg isznak – bólint Sanyi.
  - Te is – mondja az anyja keményen.
  - Ne haragudjék, anyám – kéri.
  - Tudod, hogy nem bírom, ha iszol.
  - Muszáj volt.
  - Nincs olyan, hogy muszáj.
- Megpróbálok másról beszélni.
- Lassan készülődjenek – kéri.
- Anyámat fölöltöztetjük.
- Anyukám, nem fogsz fázni?

– Meleg lesz – nevet Sanyi. – Szebenben a restiben ülhetnek, míg indul a vonat. Pár perc lesz csak, fél óra.

– Igen, a jegyünk megvan – int Egon.

Ekkor már hallatszik is a dübörgés az utca felől, mindnyájan készülődünk. Ölelkezés. Böske nem készít semmit az útra anyámnak. Kicsit csodálkozom magamban, de aztán eszembe jut, hogy maradt az úticsomagból, annyi mindent tettünk be: almát, tojást, szendvicset, süteményt, cukorkát. Ott a resti, talán étkezőkocsi is van. Anyám különben is keményen tudja állni, hogy ne egyen, Egonnak meg nem árt, ha koplal egy kicsit. Indulnánk lassan kifelé. Torlódunk a konyhában.

Dübörög az utca, kicsit remeg a ház, látom az ablakon a reflektorfényt, megáll előtünk valami, és rázkódik, rázkódik keményen. Belép a sofőr, jókedvűen köszön: – Să trăiți. – (Éljenek.) Ez a román köszönési mód, mintha azt mondanák, „egészséget”. Mosolyogva körülnéz, és sok boldogságot kíván.

Karácsonyéjszaka van.

Böske nem kínálja semmivel. Sanyi kezét fog, mindnyájan kezét fogunk, rámosolygunk, viszontkívánjuk a boldogságot. – Fericire, fericire – mondjuk.

Elkezdünk kivonulni, le a falépcsőn. Egon viszi az én bőröndömet, amiben az ajándékok voltak. Félíg üres, de talán mégis nehéz a nagy üvegtál miatt. Anyámnak segíttek fölszállni. Döbentem nézem: a félíg világított buszban nyolc-tíz ember ül. Kíváncsian néznek ők is jobbra-balra, nem értik, hogy mi történt.

Valóban eltérítettek egy buszt. Merről és hogy került ide, hogy jön be Vízakna közepébe?

Nézem a keskeny, csúszós utat: hogy fog kihajtani?

Tulajdonképpen jó is, hogy nem kínálta pálinkával, borral a sofőrt Böske.

– Nem azért nem kínáltam – mondja nekem benn a szobában –, mert félttem, hanem hogy ne igyanak a férfiak. Mind isznak. Ne igyanak!

Sanyi visszajön velünk. Megint könyörög egy kis feketéért. – Nem adok. Majd Kati ad. – Feláll.

– Ha elmész, nem jössz vissza, hogy a vonathoz kísérij.

– De visszajövök.

– Valamit kell tudni Katinak – mondom én –, hadd menjen, mondja meg. Karácsony éjszakája van, és még nem volt otthon.

– Jó – mondja Böske keményen –, menjen.

Sanyi elköszön, és megy.

Szegény Kati, gondolom. Hiszen tizenegy óra már elmúlt, vagy éppen tizenegy körül lehet. Állandó időzavarban vagyok, mert itt másképp jár az óra, mint minálunk, és végtelen ez a karácsonyest.

Sanyi elment. Bubuka jön lelkesen két-három barátjával. A lemezeket viszi, amiket neki hoztam, amiket kívánt. Még azelőtt egy évvel megvettem volt, akkor kérte, és azóta őriztem.

– Meghallgatjuk – mondja.

– Visszajössz, hogy kikísérij? – kérdezem.

– Vissza – int Bubuka –, megjövök.

Aztán hozzát teszi: – Azt hiszem...

Nem tudom, miért beszél így. A fiúk is kezét adnak, kimennek. Aztán Bubuka visszatér, és súg valamit az anyjának, az pénzt ad neki. Még egyszer köszön, de már nem a régi gyermek. És elmennek.

- Mit csinálnak? – kérdezem.
- Hát – ránt egyet a vállán Böske – muzsikálnak.
- Sanyi visszajön? – kérdezem.
- Nem tudom – mondja összeszorított szájjal.
- Hol alszik? – kérdezem.
- Itt, velem – mutat az egyetlen díványra, ami ott áll a konyhában.

Emlékszem, mikor tavaly ott voltam, Bubuka aludt vele a díványon. Milyen furcsa, hogy az anya a felnőtt fiaival alszik egy keskeny díványon.

Aztán gyorsan megágyazunk a szobában, nekem. Mutat még valamit, hogy az Miklós bácsitól van, fáradtan nézem.

Elém rakja, mutatja, hogy milyen gyönyörű az ágyneműje. Tisztát híz mindenképpen.

- A lepedő marad – inti.

Most látom, milyen mocskos a lepedő, amire ráterítünk egy tisztát. Csodálatos, hímzett, csipkés damaszt ágyneműt híz nekem.

– Kár egy éjszakára – mondom. Nem lehet vele boldogulni. Csúszkál a dupla széles selyempaplanon a hímzett fehérnemű. Gomboljuk, rázzuk, nyúzzuk, álmosak vagyunk, fáradtak vagyunk.

Segítek neki is ágyazni.

Senki nem mosdik.

Megint kiszaladok a bokor alá, megint megtörlöm egy kis hóval az arcom, nyakam, itt-ott magam. Ledobálom a ruháimat, és bújok be az ágyba. Már kábult vagyok. Még egy kicsit bennem zsong: Miklós bácsi koporsója kint az udvaron a két széken. Amikor a szoltárokat énekeltük, és ott feküdt az udvar közepén a kitárt kapuk előtt a szikrázó hidegben.

Már alszom.

Nagyon hamar csönget az óra.

Lehetett éjfél, mire lefeküdtünk, és most fél öt. Mind a ketten pattanunk Böskével. Az én szobám jó meleg, cserépkályha fűti. Nála is elég meleg van, összenyitjuk.

Mosakodással nem kínál. Ő se mosdik.

Gyorsan öltözködünk. Egy feketekávét ad, semmi mást.

Leszelek egy darab kenyeret, és a tepsiben maradt kolbászból levágok kicsit, gyorsan bekapom. Arra gondolok, hogy délfelé lesz, mire hazaérek.

Haza? Haza, Kolozsvárra.

Nem. Tízre kell beérkezzen a vonat, miért gondolok délre?

Böske kinéz az ablakon, és fölkiált: – Jégpálya!

Odahúz, nézzük. Egy kutya megy, és látszik, hogy csúszkál. Csúszik ki alóla a négy lába. A jégre ráesett az eső, megolvadt, újból fagyott, és mint egy ragyogó, csillogó páncél feszül most mindenem.

Jéggel van felöntve az út, domború is, lejt is. A vasútig fölfelé kapaszkodunk, majd lépcsőn is megyünk.

- No, kitörjük a nyakunkat – mondja Böske.

(Folytatása következik.)